

Микола БОРТУН,

доцент кафедри нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, Національної академії прокуратури України, старший радник юстиції

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА ЗІ СЛІДЧИМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ключові слова: взаємодія; слідчий; прокурор; слідчий суддя; процесуальне керівництво.

У Кримінальному процесуальному кодексі України суттєво змінено процедуру розслідування кримінальних правопорушень, встановлення особи, яка скоїла злочин, та доведеності її вини.

Реалізація повноважень прокурора, слідчого та слідчого судді у кримінальному провадженні залежить від того, яким чином вони будуть здійснюватись (самостійно чи у формі взаємодії).

Питання взаємодії різних правоохоронних та судових органів у кримінальному процесі досліджується багатьма науковцями, серед яких О. Василенко, П. Каркач, О. Толочко, В. Пивоваров, Л. Щербина М. Якимчук та інші.

Взаємодія – це напрям діяльності органів прокуратури та досудового розслідування і слідчого судді, незалежних один від одного, що ґрунтується на законі, спрямовується прокурором і здійснюється шляхом максимальної комунікативності та ефективного використання повноважень, методів і форм, властивих кожному із цих державних органів та їх службових осіб, для розслідування злочинів, припинення злочинного діяння і встановлення обставин, що входять до предмета доказування у кримінальному провадженні.

Поняття взаємодії прокурора зі слідчим, слідчим суддею на стадії досудового провадження охоплює усі важливі характеристики такої спільної діяльності органів сторони обвинувачення та слідчого судді.

Особливості взаємодії прокурора і слідчого визначаються їх процесуальним статусом і основним завданням діяльності на стадії досудового розслідування.

Ряд науковців розглядають питання можливої взаємодії у межах кримінального провадження слідчого та оперативних підрозділів [1]. Така позиція, на нашу думку, не зовсім правильна, оскільки в Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК України) не передбачено проведення оперативно-розшукових дій при виконанні завдань кримінального судочинства.

Залучення оперативних підрозділів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій (у тому числі негласних) є способом реалізації слідчих своїх повноважень. Цей процес не цілком відповідає змісту поняття взаємодії.

У такому ж контексті слід розглядати і питання взаємодії прокурора та оперативних підрозділів (наприклад, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій).

Обов'язковою умовою розгляду питання взаємодії прокурора, слідчого та слідчого судді в рамках кримінального провадження є наявність відокремлених повноважень, визначених в КПК України. Таких повноважень оперативні підрозділи не мають.

Дехто з учених розглядають питання про взаємодію оперативного підрозділу, слідчого та прокурора, коли йдеться про реалізацію координуючої функції прокурора [2]. На наш погляд, це питання перебуває поза межами кримінального провадження, оскільки КПК України не передбачено проведення координаційних нарад в рамках цього процесу.

Така взаємодія означає реалізацію прокурором своїх суто наглядових функцій відповідно до ст. 29 Закону України «Про прокуратуру», а тому не становить предмет дослідження.

Актуальність поняття взаємодії у кримінальному провадженні обумовлена особливим стату-

сом прокурора у цьому процесі. Адже, здійснюючи нагляд у формі процесуального керівництва, прокурор повинен не тільки визначити обсяг доказової бази, яку необхідно отримати під час досудового слідства, але й забезпечити законність при зборі доказів.

У цьому контексті і потрібно розглядати сутність прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва.

Відповідно до ст. 36 КПК України прокурор є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, прокурор уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;

3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;

4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановленій прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а за необхідності – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України;

5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

6) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;

7) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;

8) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;

9) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі що-

до закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

10) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;

11) повідомляти особі про підозру;

12) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому КПК України та законом;

13) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання.

Слід розмежовувати взаємодію прокурора зі слідчим на початку кримінального провадження, під час досудового розслідування, під час продовження процесуальних строків, питань процесуального керівництва розслідуванням.

На початку кримінального провадження як прокурор, так і слідчий зобов'язані починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України.

Під час досудового розслідування прокурор має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування. Він вправі призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом, приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, в тому числі щодо закриття кримінального провадження, доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання; повідомляти особі про підозру; пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліт-

тя, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права; затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання.

Крім того, виключно прокурор у кримінальному провадженні приймає рішення відповідно до ст. 217 КПК України про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування.

За умови продовження процесуальних строків прокурор приймає процесуальні рішення щодо продовження строків досудового розслідування.

Питання продовження строку досудового розслідування до трьох місяців вирішується районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором, до шести місяців – прокурором Автономної Республіки Крим, прокурором області, міст Києва і Севастополя чи прирівняним до них прокурором або їх заступниками, до дванадцяти місяців – Генеральним прокурором України чи його заступниками.

Але відповідно до положень ст. 295 КПК України строк досудового розслідування кримінального правопорушення продовжується за клопотанням слідчого або прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

В ході процесуального керівництва досудовим провадженням прокурор скасовує незаконні та необґрунтовані постанови слідчих, ініціює перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування. Він вправі доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України.

Відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій покладена на

слідчого ст. 40 КПК України, згідно з якою він уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

У разі відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання, за необхідності, ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, надані у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК України, тягне за собою передбачену законом як дисциплінарну, так і кримінальну відповідальність.

Прокурор не повинен виконувати функції слідчого, а лише здійснювати нагляд за розслідуванням кримінального провадження у формі процесуального керівництва. Це означає, що прокурор або визнає процесуальні дії слідчого законними і погоджується з ними, або не визнає і від-

хиліє клопотання слідчого, визначає обсяг доказів достатнім для повідомлення особі про підозру і встановлює подальший хід розслідування.

Слідчий, у свою чергу, обирає тактичні прийоми розслідування злочинів і погоджує їх із прокурором.

Таким чином, створюється певний тандем слідчого і прокурора, який повинен забезпечити розслідування кримінального провадження.

Законодавець у КПК України посилив функцію судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, яку доручив виконувати слідчому судді. Це означає, що більшість процесуальних дій та рішень під час досудового розслідування, що обмежують права, свободи та інтереси осіб, повинні проводитись за згодою слідчого судді.

Слідчий за погодженням із прокурором, а у відповідних випадках – винятково прокурор залежно від процесуальної необхідності можуть звертатися до слідчого судді, зокрема, із такими клопотаннями:

- клопотання прокурора про усунення (обмеження) від участі в кримінальному провадженні законного представника та призначення іншого законного представника;
- клопотання слідчого про проведення обшуку;
- клопотання слідчого про надання дозволу на знищення речових доказів;
- клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії;
- клопотання слідчого про здійснення приводу;
- клопотання слідчого про накладення грошового стягнення за невиконання процесуально-го обов'язку;
- клопотання слідчого про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- клопотання слідчого про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;
- клопотання слідчого про відсторонення від посади;
- клопотання слідчого про тимчасовий доступ до речей і документів;
- клопотання слідчого про арешт майна;
- клопотання слідчого про застосування за-
побіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання;
- клопотання слідчого про застосування за-
побіжного заходу у вигляді особистої поруки;

- клопотання слідчого про застосування за-
побіжного заходу у вигляді домашнього арешту;
- клопотання слідчого про продовження
строку тримання особи під домашнім арештом;
- клопотання слідчого про застосування за-
побіжного заходу у вигляді застави;
- клопотання прокурора про звернення
застави в дохід держави;
- клопотання слідчого про застосування за-
побіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- клопотання про дозвіл на затримання з
метою приводу підозрюваного для участі в роз-
гляді клопотання про застосування запобіжного
заходу у вигляді тримання під вартою;
- клопотання прокурора про продовження
строку тримання під вартою;
- клопотання прокурора про зміну запобіж-
ного заходу;
- клопотання слідчого про направлення
особи до медичного закладу для проведення
стаціонарної психіатричної експертизи.

Слідчий суддя не є стороною кримінально-
процесуальних відносин і не розглядає справи по
суті. Його завдання полягає в забезпеченні виз-
начених законом прав і свобод громадян при
проведенні слідчих дій чи застосуванні заходів
забезпечення кримінального провадження.

Прокурор повинен обґрунтувати перед слід-
чим суддею необхідність та наявність законних
підстав для проведення слідчих дій чи застосу-
вання заходів забезпечення кримінального про-
вадження, нормативну базу, на основі якої ним
було прийнято рішення, наявність допустимих
ризиків, які можуть настати при відхиленні клопо-
тання слідчого і прокурора про надання дозволу
на проведення зазначених дій чи застосування
цих заходів.

Процесуальний статус слідчого судді не ви-
значається окремою статтею КПК України щодо
його прав та обов'язків. Це передбачено в кожній
конкретній статті КПК України. Крім того, правовий
статус слідчого судді деталізується в Інформацій-
них листах Вищого спеціалізованого суду України
(наприклад, Інформаційний лист від 5 квітня
2013 року №223-558/0/4-13) «Про деякі питання
здійснення слідчим суддею суду першої інстанції
судового контролю за додержанням прав і свобод
та інтересів осіб під час застосування заходів
забезпечення кримінального провадження».

Рішення слідчого судді можуть бути оскар-
жені прокурором у порядку, передбаченому
ст. 309 КПК України.

Сам слідчий суддя в порядку, визначеному ст. 303 КПК України, розглядає скарги інших учасників кримінального провадження на дії або бездіяльність слідчого чи прокурора, що можуть бути оскаржені під час досудового розслідування.

Особливості взаємодії слідчого, прокурора та слідчого судді у кримінальному провадженні проявляються і в застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування.

У ст. 131 КПК України передбачено, що до заходів забезпечення кримінального провадження належать:

- 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- 2) накладення грошового стягнення;
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 4) відсторонення від посади;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) запобіжні заходи.

Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків виклику слідчим, прокурором, тимчасового вилучення майна та затримання особи.

Особливістю застосування заходів забезпечення кримінального провадження є те, що слідчий, прокурор повинні довести слідчому судді, що:

- 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;
- 3) може бути виконане завдання і з цією

метою слідчий, прокурор звертаються із клопотанням.

При цьому для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний урахувати можливість без застосування заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду з метою встановлення обставин у кримінальному провадженні.

Під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні надати слідчому судді або суду докази наявності обставин, на які вони посилаються.

Слідчий суддя також повинен розглянути клопотання слідчого, прокурора у передбачені законом строки.

Наприклад, клопотання слідчого, прокурора про здійснення приводу розглядається слідчим суддею у день його надходження до суду, а клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду.

Клопотання про арешт майна розглядається не пізніше двох днів з дня його надходження, а клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим його захисником до суду відповідного клопотання.

Таким чином, законодавець, передбачаючи механізм взаємодії слідчого, прокурора та слідчого судді у кримінальному провадженні, визначив не тільки права кожної зі сторін, але й обов'язки, недотримання яких призводить до певних правових наслідків (наприклад, відмови в задоволенні клопотання або оскарження дій сторони тощо).

Список використаних джерел:

1. Каркач П. Деякі питання взаємодії органів досудового розслідування і оперативних підрозділів / П. Каркач // Вісник прокуратури. – 2013. – №8. – С. 24–28.
2. Василенко О. Питання взаємодії оперативного підрозділу, слідчого та координуюча роль прокурора як процесуального керівника у кримінальному провадженні / О. Василенко // Вісник прокуратури. – 2013. – №2. – С. 135–142.

Микола БОРТУН

**ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА ЗІ СЛІДЧИМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ
НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Резюме

Розглядаються поняття взаємодії слідчого, прокурора та слідчого судді у кримінальному провадженні та форми її реалізації. Запропоновано способи взаємодії відповідно до норм КПК України.

Николай БОРТУН

**ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРОКУРОРА СО СЛЕДОВАТЕЛЕМ, СЛЕДСТВЕННЫМ СУДЬЕЙ
НА СТАДИИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ**

Резюме

Рассматриваются понятия взаимодействия следователя, прокурора и следственного судьи в уголовном производстве и формы его реализации. Предложены способы такого взаимодействия в соответствии с нормами УПК Украины.

Mykola BORTUN

**COOPERATING OF PUBLIC PROSECUTOR WITH AN INVESTIGATOR,
INQUISITIONAL JUDGE ON THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION**

Summary

The concepts of the interaction of the investigator, the prosecutor and the investigating judge in the criminal proceedings and the form of its implementation are considered. Determined by the way proposed by the author of this interaction in accordance with the Criminal Procedure Code of Ukraine.